PIEKSÄMÄEN KUVATAIDESEURA

60 VUOTTA

Pieksämäen Kuvataideseuran vuosinäyttelyt yhteisen merkityksenannon näyttämöinä kulttuurikeskus Poleenissa vuosina 1990–2006

Mervi Riikonen
FM, taidekasvattaja ja taidepedagogi

Johdanto

Olen muuttanut Pieksämäelle elokuussa 1989, samaan aikaan kun vastavalmistunut kulttuurikeskus Poleeni vihittiin käyttöön. Pieksämäen Kuvataideseuran toimintaan tulin mukaan 1990-luvulla, aluksi osallistumalla vuosinäyttelyihin ja myöhemmin seuran jäsenenä. Seuran vuosinäyttelyihin osallistuminen on merkinnyt minulle henkilökohtaista ja yhteisöllistä oppimistapahtumaa, jossa on ollut mahdollista pohtia omaa ja kuvataideseuran kasvua.

Vuonna 2006 olin seuran hallituksen jäsenenä, kun minulle ehdotettiin seuramme 40-vuotishistoriikin kokoamista. Otin tehtävän mielenkiinnolla vastaan. Aineiston kokoamisesta muodostuikin antoisa matka. Se sisälsi seuran jäsenten haastatteluja ja koskettavia kohtaamisia kotiarkistojen äärellä. Lisäksi perehdyin sekä kuvataideseuran että sanomalehtien arkistomateriaaliin. Valitsin historiikin muodoksi kollaasikirjan, jossa jäsenten leikekirjojen valokuvilla ja sanomalehtikirjoitusten kuvajäljenteillä on tärkeä tarinallinen tehtävä.

Kahdenkymmenen vuoden jälkeen palaan Poleenissa pidettyihin vuosinäyttelyihin, ajalla 1990–2006. Lähteenäni on 40-vuotishistoriikin sivuille kokoamani aineisto tältä ajalta. Näen nyt sanomalehdissä ilmestyneet lehtikirjoitukset ja kritiikit uudessa valossa, laajemman kulttuurihistoriallisen kontekstin osana. Tuo ajanjakso oli taidejournalismille merkittävä taitekohta suomalaisessa sanomalehdistössä. Käsittelemäni vuosikymmenet sijoittuvat perinteisen painetun median kultakauden loppupuolelle ja digitaalisen murroksen kynnykselle.

Pohdin tässä kirjoituksessa vuosinäyttelyiden merkitystä Pieksämäen Kuvataideseuran toiminnassa.

Minua kiinnostaa vuosinäyttelyssä syntyvän nelitahoisen suhdekentän dramaturgia:

Kulttuurikeskus Poleeni mahdollistaa taidemuseotasoiset näyttelytilat.
Taiteilijat tuovat taideteoksensa vuosinäyttelyn arvioon.
Näyttelyn juryttäjä luo näyttelykokonaisuuden teosvalinnoillaan ja ripustuksellaan.
Journalistit ja kuvataidekriitikot antavat näyttelystä arvionsa ja kritiikkinsä.

Tämän nelikentän valossa lähden avaamaan vuosinäyttelyiden draaman kaarta.

Poleeni virittää vuosinäyttelyiden tilallisen näyttämön

Vuosinäyttelyt olivat Pieksämäen Kuvataideseura ry:n näyttelytoiminnan keskiössä alkuajoista lähtien. Ensimmäinen vuosinäyttely pidettiin joulukuussa 1967 ja siitä asti vuosinäyttelyiden ajankohdaksi vakiintui joulukuu ja vuodenvaihde. Seuran alkuaikoina vuosinäyttelyiden paikkoina olivat pankkien ikkunat, kirjasto ja silloisen kaupungintalon kellaritilat ja aula. Tilanne muuttui ratkaisevasti, kun seura sai Kulttuurikeskus Poleenista vuosinäyttelyilleen upeat ja ylväät näyttelytilat.

Vuonna 1989 valmistuneen Kulttuurikeskus Poleenin on suunnitellut Arkkitehdit Ky, pääsuunnittelijana arkkitehti Kristian Gullichsen. Rakennus edustaa suomalaista uusmodernismia ja funktionalismin perintöä. Poleeni palkittiinkin heti valmistumisvuonnaan sekä Vuoden betonirakenteena että Miljööpalkinnolla.

Suunnittelijan visiossa Poleenin arkkitehtuurin innoittajana oli italialainen renessanssipalatsi. Siksi rakennuksen sydämenä on suuri, valoisa ja monimuotoinen keskusaula. Sen Gullichsen suunnitteli katetuksi italialaiseksi toriksi eli piazzaksi, jonka ympärille eri toiminnot kuten kirjasto, kahvila, teatterisali ja näyttelytilat ryhmittyvät.

Poleenin arkkitehtonisesti vaikuttavat näyttelytilat ovat olleet seuramme vuosinäyttelyn puitteina vuodesta 1990 lähtien. Näyttelytilat koostuvat ensimmäisen kerroksen aulasta ja näyttelysalista sekä toisen kerroksen ylälämpiöstä ja parvesta. Olemme kuvataideseurana olleet onnekkaita saadessamme pitää omat vuosinäyttelymme jo 36 vuotta kulttuurikeskus Poleenissa.

Näyttelytilana Poleeni luo sekä juhlavuutta että mielikuvitusta aktivoivaa leikkisyyttä. Poleenin korkeat mittasuhteet, vaihteleva valo ja puhdas muotokieli kutsuvat tilalliseen vuoropuheluun rakennuksen ja tilassa liikkuvan ihmisen välillä. Harmonian ja jännitteiden, avaran ja kotoisan tilan vuorottelu ja tilan kinesteettinen kutsuvuus luo virtausta ja ohjaa kulkijan liikettä. Tila laajenee ja supistuu, madaltuu ja korkeutuu, mikä pitää mielen uteliaana ja kokemuksen elävänä. Poleenin moniulotteisuus mahdollistaa sen, että näyttelystä voi tulla dynaaminen kokonaistaideteos, joka luo oman esteettisen maailmansa.

Uuden kulttuurikeskuksen näyttelytilat tulivat itselleni tutuksi, kun sain pitää oman lapsille suunnatun taidekasvatusnäyttelyn Värien taikamaan vuonna 1991 Poleenissa. Toimiessani taide- ja ilmaisuaineiden opettajana Sisälähetysseuran opistossa ja Kasvattajaopistossa kehitimme oppilaitoksen ja kulttuuritoimen yhteisenä toimintamuotona taidenäyttelyihin liittyvää varhaiskasvatukseen suunnattua Ilmaisuateljee-toimintaa.

Kulttuurikeskus Poleeni on ollut itselleni vaikuttava arkkitehtuurielämys. Kokemani voimakas resonanssi vastavalmistuneessa Poleenissa syntyi rakennuksen kokonaisvaltaisesta harmoniasta ja kauneudesta. Suunnittelijan arkkitehtoninen visio oli silloin vielä koskematon ja eheä, alkuperäisen suunnitelman mukainen.

Aistin sen tunnelmana ja ilmapiirinä, joka tulvahti vastaan heti ovesta astuessani. Paikan henki oli välimerellisiä merkityksiä täynnä. Kaikkien arkkitehtonisten elementtien välillä oli yhteensopivuus, joka synnytti rauhan ja tasapainon tunteen. Tätä alkuperäistä tilallista harmoniaa ei enää nykyisessä aulassa voi kokea, mutta onneksi näyttelytilat ovat säilyneet entisellään, moniaistiseen kokemuksellisuuteen kutsuvina.

Vuosinäyttely kutsuu, taiteilijat teosvalintojen edessä

Pieksämäen kuvataideseuran vuosinäyttelyt ovat olleet kaikille avoimia jurytettyjä näyttelyitä. Niihin onkin vuosittain tarjottu töitä laajalti myös Pieksämäen ulkopuolelta. Kuvataiteen harrastajille vuosinäyttelyt ovat tie seuran jäsenyyteen. Kolmeen - nykyisin kahteen - näyttelyyn osallistumisen jälkeen voi hakea seuran taiteilijajäseneksi.

Vuosinäyttelyn valmistelu alkaa taiteen tekijöiden studioissa ja työtiloissa. Jäsenille tuleva vuosinäyttely voi olla koko vuoden työskentelyä ohjaava ja innostava päämäärä. Oman ilmaisun kehittyminen kurssien tai koulutusten myötä on voinut viedä uusille poluille ja uusien tekniikoiden pariin.

Taiteilijat teosvalinnoillaan ovat ensimmäisinä astumassa merkityksenannon näyttämölle miettien:

Osallistunko vuosinäyttelyyn vai en? Jos, millaisin taideteoksin? Mikä juuri nyt on merkittävää omassa taiteessani? Ohjaako vuositeema valintojani? Kuka on tämän vuoden juryttäjä?

Näiden kysymysten edessä olen itsekin useasti ollut. Teosvalintojen jälkeen on ollut jännittävää viedä työnsä Poleenin näyttelysaliin, jossa seiniin nojaa jo satoja teoksia koko kirjossaan. Sinne moniääniseen teoskuoroon olen jättänyt omat teokseni suojelevan toiveikkaana, pettymyksiinkin valmistautuneena.

Pärjäilkää, olen vielä henkäissyt luodessani ulkoa viime vilkaisun näyttelysaliin.

Juryttäjä teosten äärellä, näyttelykokonaisuuden luominen alkaa

Poleenin näyttelytilaan saapuu seuraavaksi juryttäjä/kuraattori. Hänen tehtävänään on seuloa sadoista ja moninaisin tekniikoin toteutetuista taideteoksista vuosinäyttely, joka antaa valikoidun näkemyksen seuran nykytilasta. Pieksämäen Kuvataideseura on kutsunut vuosinäyttelyidensä kokoamiseen pääosin maakunnallisia ja valtakunnallisia ammattitaiteilijoita. Vain joitakin vuosinäyttelyitä ovat koonneet seuran omat taiteilijat.

Juryttäjän arvomaailma ja oma taidenäkemys vaikuttaa siihen, millaisin kysymyksin juryttäjä lähtee luomaan visiotaan näyttelykokonaisuudesta:

Tunteeko hän kuvataideseuran historiaa, sen taiteilijoita ja harrastajakenttää? Vaikuttaako vuosinäyttelylle valittu teema hänen valintoihinsa? Miten hän näkee Poleenin näyttelytilan mahdollisuudet ja haasteet ripustuksen kannalta? Millaisen rytmillisen reitin hän suunnittelee Poleenin kahden kerroksen näyttelytiloihin? Millaisia jännitteitä ja vuoropuhelua hän luo teosten välille?

Vuosinäyttelyn kokoajat ovat perustelleet valintojaan ”Juryn äänessä”, joka on kirjallinen dokumentti teosten valintaprosessista ja näyttelyn sisällöllisestä kokonaisuudesta. Se on dramaturginen käsiohjelma, jonka avulla voimme suunnistaa näyttelyssä, kohdata teokset ja ottaa vastaan sitä palautetta, jota ammatillisesti jurytetty vuosinäyttely tuo mukanaan. On juryttäjä/kuraattorin taitoa perustella omat valintansa ja sanallistaa ne niin, että ne eivät lannista vaan auttavat ymmärtämään vuosinäyttelyä ohjannutta visiota.

Valokuvataiteilija **Olli Jaatinen** perusteli valintojaan vuoden 1999 vuosinäyttelyn juryn äänessään: *”Ikuinen pulma on tietenkin se, kuinka tällainen näyttely tulisi koota? Minä olen toistuvasti noudattanut kahta pääajatusta: juryn maun tulee näkyä ja näyttelystä täytyy tehdä kokonaisuus. Tällöin joudutaan vääjäämättä siihen, että hyviäkin teoksia karsiutuu, koska eivät löydä paikkaansa kokonaisuudessa”*.

Toisena esimerkkinä on kuvataitelija **Jaakko Rönkön** perustelut vuoden 2000 vuosinäyttelyn kuratoinnista, jossa hän hyväksyi näyttelyyn vain neljänneksen tarjotuista töistä: *”Näyttelyn kokonaiskriteerinä minulla oli kaksi periaatetta: raikas ja uusi näkemys sekä ammatillinen osaaminen. Niin paljon kuin mahdollista kokosin näyttelyyn selkeitä ryhmiä”*. Hän luonnehti Pieksämäen kuvataideseuraa vireänä yhteisönä, jonka kirjoon mahtuu pitkälle vietyä ammatillisuutta ja rakastavaa harrastusta. Erityisen ilahduttavana hän piti nuorten tekijöiden suurta määrää ja heidän kauttaan avautuvaa näkemyksellisyyttä.

Näiden muutamien esimerkkien valossa voimme kysyä onko meillä seuran jäseninä ollut kykyä asettua oppijan paikalle ja nähdä vuosinäyttely kokonaisuutena, jossa omat työt ovat osa laajempaa vuoropuhelua. Vaatii kypsyyttä hyväksyä myös se, että omat teokset eivät tule valituiksi. Oppimista voi tapahtua, kun ymmärtää, että valinnat eivät näyttäydy absoluuttisena tuomiona laadusta, vaan juryttäjä/kuraattorin subjektiivisena näkemyksenä siitä, mitkä teokset luovat temaattisen ja dynaamisen kokonaisuuden.

Vuoden 2000 vuosinäyttelyyn osallistuminen on ollut minulle merkityksellinen. Sain kannustavaa palautetta käsitteellisistä ruostetöistäni, jotka edustivat uutta vaihetta taiteellisessa työskentelyssäni. Oli onnekasta, että tarjosin esinekoosteet kuvataiteilija Jaakko Rönkön kuratoimaan näyttelyyn. Vahvistusta uudelle ilmaisukielelleni sain myös kuvataidekriitikko **Hannele Tikkisen** lehtikritiikkiin sisältyneestä rohkaisevasta maininnasta.

Vuosinäyttelyt näkyvät sanomalehtien sivuilla

Pieksämäen Kuvataideseuran vuosinäyttelyt ovat saaneet kiitettävästi huomiota koko 60-vuotisen historiansa aikana sekä paikallislehdissä että maakuntalehdissä. Sanomalehdissä on uutisoitu vuosinäyttelyistä tuoreeltaan, kertoen vuosinäyttelyiden sisällöstä ja sen taiteilijoista. Lehtikirjoitukset ovat antaneet näkyvyyttä vuosinäyttelyille ja arvostusta seuran kulttuurityölle. Kiitos kaikille niille aluelehtien toimittajille, jotka ovat kirjoittaneet vuosinäyttelyistämme vuosien mittaan.

Näkyvyys paikallislehdissä on ollut ja on edelleen elintärkeää kuvataideseuralle ja sen jäsenille. Näkyvyys osoittaa, että seuran toiminnalla on yhteiskunnallista ja kulttuurista vaikuttavuutta alueella. Paikallislehtien jutut viestivät myös siitä, että seura on virkeä ja sen toimintaan voi liittyä mukaan.

Kuvataideseurojen lakisääteinen velvollisuus on arkistoida toimintaansa ja siksi myös lehtileikkeillä on ollut korvaamaton merkitys dokumentaatiossa. Ne ovat osa yhteisön muistia ja historiankirjoitusta. Siinä missä seuran omat pöytäkirjat ja muistiot ovat sisäistä dokumentaatiota, lehtileikkeet osoittavat, miten toiminta on näkynyt ja vaikuttanut ympäröivässä yhteiskunnassa. Lehtileikkeiden myötä voidaan matkata seuran toiminnan vaiheiden kirjallisiin ja kuvallisiin lähteisiin.

1990-luvun jälkeen digitaalinen murros ja sosiaalinen media ovat murentaneet perinteisen lehtikritiikin, kun digitaaliset alustat tiedonjakajina yleistyivät ja sanomalehtien kulttuurisivut taidekritiikkeineen vähenivät. Siksi onkin tärkeää, että Pieksämäen Kuvataideseura on nyt 60-vuotisjuhlavuonnaan kokoamassa digitaalista muistia, jossa historia tulee saavutettavaksi uudessa muodossa tuleville sukupolville.

Hannele Tikkisen vuosinäyttelykritiikkien merkitys Pieksämäen Kuvataideseuralle

Tässä kirjoituksessa tarkastelemani ajanjakson aikana, vuosina 1990–2006 taidekriitikko oli lehdissä vielä keskeinen kulttuurinen vaikuttaja. Samaan aikaan alkoi kuitenkin lehtien julkaisuformaattien tiukentuminen, mikä rajoitti taidekritiikin palstatilaa. Suomalaisessa mediakentässä siirryttiin taidejournalismissa teosten arvioinnista kohti ilmiö- ja henkilökeskeisyyttä.

Pieksämäen Kuvataideseuralle on ollut onnekasta saada kulttuuritoimittaja, kuvataidekriitikko **Hannele Tikkisen** arvioita vuosinäyttelyistämme. Hän on seurannut 26 vuoden ajan Pieksämäen Kuvataideseuran vaiheita, antaen ammatillisesti asiantuntevaa peilausta sekä yksittäisten kuvataiteilijoiden että seuran kehityksestä. Hannele Tikkisen ensimmäinen vuosinäyttelykritiikki ilmestyi Savon Sanomissa vuonna 1980 ja viimeinen vuonna 2006.

Tikkisen taidekritiikeissä näkyy taidehistoriallinen asiantuntemus ja vahva näkemys, joka avaa yllättäviä näkökulmia ja syventäviä tulkintakehyksiä vuosinäyttelyn kokemiseen. Hänellä on kyky sanallistaa visuaaliset havainnot rohkealla ja aistivoimaisella kielellä. Hannele Tikkisen kritiikit ovat sijoittaneet Pieksämäen Kuvataideseuran vuosinäyttelyt laajempaan kulttuurikontekstiin ja taidekentän ajankohtaisiin virtauksiin.

Hannele Tikkisen oivaltavat ja analyyttiset taidekritiikit Poleenin vuosinäyttelyistä ovat tuoneet yhteiseen merkityksenantoon kokoavaa tulkintaa, johon kaikki edelliset näyttämöä rakentaneet tahot sisältyvät. Hän on nähnyt Poleenin arkkitehtuurin ja sen vivahteikkaiden näyttelytilojen erityispiirteet, antanut tarkkanäköistä palautetta yksittäisille taiteilijoille sekä arvioinut juryttäjä/kuraattorin taitoa näyttelykokonaisuuden luomisessa.

Hannele Tikkisen myötäelävä suhtautuminen Pieksämäen Kuvataideseuran kehitykseen näkyy esimerkiksi siinä, että hän huomioi ilolla uuden, raikkaan sukupolven astumisen Pieksämäen kuvataidekentälle. Vuoden 1998 vuosinäyttelyn kritiikissä otsikolla Poleenista tehtiin pikku-Kiasma, hän kirjoittaa: *”Pieksämäen nuorekkaassa ja mukavasti nuortuneessa kuvataiteessa on tallella tänä päivänä sellainen harvinainen, miltei pannaan julistettu aitous ja tekemisen ilo, jota ei voi olla näkemättä, eikä voi olla aistimatta.”* Hän kysyy: *”Mistä nämä nuoret lahjakkuudet oikein sikiävät?”*

Vastauksena tuohon kysymykseen voimme mielestäni kiittää Pieksämäen Kuvataideseuraa, joka on koko 60-vuotisen historiansa aikana huolehtinut jälkikasvustaan toteuttamalla kuvataidekasvatusta yhtenä keskeisenä toimintamuotonaan.

Tässä jatkumossa kuvanveistäjä, taiteen maisteri (TaM) **Riitta Huttusen** ja taidemaalari **Hannele Haataisen** merkitys on ollut erityisen suuri. He ovat vaalineet tätä perintöä näkemyksellisinä taiteilija – opettajina. Riitta Huttusen pitkä ura kuvataideopettajana perusopetuksessa, visionäärinä kuvataidekoulun perustamisessa ja Hannele Haataisen omistautunut opetustyö kuvataidekoulussa ja aikuisopetuksessa näkyy esimerkiksi Pieksämäki-lähtöisten ammattitaiteilijoiden suuressa määrässä. Riitta ja Hannele ovat elävällä esimerkillään, innostavalla luovuudellaan ja syvällä kohtaamisellaan sytyttäneet monessa elinikäisen kipinän taiteen tekemiseen ja rakkauden taiteeseen.

Lopuksi – kiitollisena yhteisen merkityksenannon näyttämöllä

On ollut inspiroivaa kirjoittaa tätä esseetä osaksi Pieksämäen Kuvataideseuran 60-vuotishistoriikkisivustoa.

On hienoa, että Pieksämäen Kuvataideseuralla on nyt digitaalinen muisti ja saan liittyä tämän yhteisöllisen arkiston luomiseen digitoidulla 40-vuotishistoriikilla ja tällä kirjoituksellani. Tämä muistelu oli tilaisuus palata niihin vuosikymmeniin, jotka juurruttivat minut Pieksämäen kulttuurimaisemaan. Sain silloisesta Poleenista kauneuden kiintopisteen ja Pieksämäen Kuvataideseurasta yhteisön, jossa sain kasvaa omassa taiteellisessa ilmaisussani ja käydä ajankohtaisia keskusteluja taidemaailman ilmiöistä.

Tätä kirjoittaessani olen tehnyt omaa oppimismatkaani tarkastelemalla Pieksämäen Kuvataideseuran vuosinäyttelytoimintaa ajalla 1990–2006. Kahdenkymmenen vuoden jälkeen näen tuon aikakauden merkityksen uusin silmin. Ajallinen etäisyys tekee näkyväksi niitä suurempia historiallisia ja yhteiskunnallisia muutosvoimia, jotka ovat muovanneet taidekenttää ja kulttuurista ilmapiiriä kyseisinä vuosina. Tämä reilun 15 vuoden jakso oli taidekentällä murrosvaihe, jossa siirryttiin postmodernismista kohti kansainvälistä, digitaalista ja yhteiskunnallisesti verkostoitunutta nykytaidemaailmaa.

Pohtiessani vuosinäyttelyn draaman kaarta aloin erottaa tiettyjä oppimisen ovia, risteyksiä ja kynnyksiä. Niistä alkoi hahmottua neljän tahon vuoropuhelu, dynaaminen suhdekenttä, jossa taiteilijaseura yhteisönä, taiteilijat yksilöinä, juryttäjä/kuraattori näyttelykokonaisuuden luojana ja taidekriitikko tulkitsijana kohtaavat. Tämän nelikentän löytäminen antoi uuden orientaation ja yleisnäkymän vuosinäyttelyn kokonaisvaltaiseen kokemiseen niin yksilönä kuin yhteisönä.

Mielestäni vuosinäyttely voi parhaimmillaan olla yhteisöllinen merkityksenannon näyttämö, jossa olemme **yhdessä** luomassa sitä kokonaistaideteosta, joka muuttaa yksittäiset taideteokset ajassa ja tilassa koettavaksi moniääniseksi tarinaksi.

Vuosinäyttely on edelleen Pieksämäen Kuvataideseuran näyttelytoiminnan keskiössä, edustaen vuosikymmenten jatkumoa ja jokavuotista kiintopistettä.

Onnea siis 60-vuotiaalle Pieksämäen Kuvataideseura ry:lle ja tulevalle juhlavuosinäyttelylle!

PIEKSÄMÄEN KUVATAIDESEURA

60 VUOTTA